

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
องค์การบริหารส่วนตำบลวังหมี่

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๓ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์ฟื้นฟูและส่งเสริม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของชาติและจัดให้มีพื้นที่สาธารณะ สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้ สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

ภูมิปัญญาไทยหรือที่ยกย่องกันว่าปราชญ์ชาวบ้าน มีหลากหลายตามความถนัดและการปฏิบัติของแต่ละคนซึ่งมีองค์ความรู้ที่มีการหล่อหลอม ซึมซับ บ่มเพาะ คั้นคว่ำ ทดลอง ลองผิดลองถูกโดยใช้วิถีชีวิต ของตนเองเป็นห้องทดลองขนาดใหญ่ เพื่อทดสอบความถูกต้องและกลั่นกรองสิ่งที่มีคุณค่าแก่ชีวิตและเพื่อการ ดำรงชีพ ถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้สืบสานทั้งที่เป็นมรดกและทั้งที่เป็นสมบัติทางปัญญา ดังนั้น ประสบการณ์ ความคิดและวิถีการดำรงชีวิตของภูมิปัญญาไทยแต่ละท่านล้วนเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญของแผ่นดิน

องค์การบริหารส่วนตำบลวังหมี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ตระหนักถึงความสำคัญ ของภูมิปัญญาไทย และเพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้มิให้สูญหายไปจากชุมชน และหวังเป็น อย่างยิ่งว่าฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะสืบไป

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

องค์การบริหารส่วนตำบลวังหมี

อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน
2. เพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเอง อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญานั้น ๆ ต่อไป

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยเป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ ซึ่งเรียกว่าปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งมี ผู้ให้คำกวดความของภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะต่าง ๆ กันดังนี้

สามารถ จันทร์สุรย์ (๒๕๓๖) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้างทั้งลึกที่ชาวบ้าน สามารถคิดเอง ทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิต ในท้องถิ่นอย่างสมสมัยกรม

วิชากร (๒๕๓๘) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต วิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ ที่ประกอบกันขึ้นมาจากรู้เฉพาะหลายเรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชา ต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่ช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหาการจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา

รัตนะ บัวสนธิ์ (๒๕๓๕) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการที่คนที่มีต่อตนเองต่อโลก และสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการที่คนดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติจารีต ประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอด สั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่ เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสุขของในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล

ฉลาดชาย สมิตานนท์ (อ้างอิงถึงในพิสิฐ นาครำไพ. ๒๕๓๗) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ สติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้สะสมถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่นซึ่งได้ทำหน้าที่ ขึ้นว่า การจะใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนและถาวรกับธรรมชาติรอบตัวนั้นท่าอย่างไรซึ่งในที่สุด ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจ ถูกยกระดับให้หมายถึงอุดมการณ์ของการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่มีชีวิต สัตว์ พืช และมนุษย์ด้วยตัวเองตลอดจนสิ่งไม่มีชีวิตรอบข้าง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยว่า เป็นองค์ ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยที่เกิดจากสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุลกับ สภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับยุคสมัย

ประเวศ วะสี (๒๕๓๖) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิต และสังคมในท้องถิ่นต่างๆ เพราะฉะนั้นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มาจากข้างนอก ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน มีความเป็นนูน การสูงทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมซึ่งสูงส่ง อีกทั้งยังเป็น ความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตรธรรม เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ จึงมี ความเคารพผู้อาวุโส ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า

จากความหมายดังกล่าว อาจสรุปว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงองค์ความรู้ หรือสิ่งที่สั่งสมกันมา ตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งได้ผ่านการคิดค้นและปรับปรุง เปลี่ยนแปลงจนได้แนวทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพสังคม เป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไป เป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้น แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแก้ปัญหา เป็นทั้งสติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ดังนั้น จึงมีความครอบคลุมเนื้อหาสาระและแนวทางดำเนินชีวิตในวงกว้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ความรู้ในหลายวิชา ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๓) ได้จำแนกไว้รวม ๓๒ สาขา คือ

๑. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนามาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองใน สภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหา การเกษตร เป็นต้น

๒. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริการ) หมายถึง การรู้จัก ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการ บริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจได้ตลอดทั้งการผลิต และการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงาน ยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

๓. สาขาการแพทย์ไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพ ของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

๔. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับ การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งอนุรักษ์ การพัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่าของ ทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๕. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในด้านบริหารจัดการด้านการสะสม และบริการ กองทุนและธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิก ในชุมชน

๖. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิต ของคนให้เกิด ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

๗. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

๘. สาขาจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารการจัดการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทั้ง ขององค์กร ชุมชน องค์กรทางสังคมอื่น ๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้านระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญ เพราะการจัดการศึกษาเรียนรู้ดี หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มี ประสิทธิภาพ

๙. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้ง ภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๑๐. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา เชื้อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคล และสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ ประเพณี บุญประเพณีข้าว เป็นต้น

ฐานข้อมูลทะเบียนศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี
 ประชาชนชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่ตำบลวังหมี่

๑. ด้านเกษตรกรรม

ลำดับ ที่	รายชื่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ประชาชนชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น	ประเภท		พื้นที่
		ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี	ประเพณี ชาวบ้าน/ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น	
๑.	ศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้านเกษตร พอเพียง (ปลูกผักไฮโดรโปนิกส์)		√	หมู่ ๒๒ บ้านทรัพย์ทวีคุณ
๒.	ศูนย์การเรียนรู้สวนแม่หม่อม		√	หมู่ ๕ บ้านคลองสะท้อน
๓.	ศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์		√	หมู่ ๑๖ บ้านคลองปลากั้ง
๔.	ศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน ชีววิถีตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง		√	หมู่ ๑๗ บ้านบุกระทิง
๕.	ศูนย์เรียนรู้สวนพุทราสามสัด		√	หมู่ ๒ บ้านท่าวังไทร

ฐานข้อมูลทะเบียนศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี
 ประชาชนชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่ตำบลวังหมี

๒. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

ลำดับ ที่	รายชื่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ประชาชนชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น	ประเภท		พื้นที่
		ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี	ประชาชน ชาวบ้าน/ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น	
๑.	กลุ่มทอเสื่อ		✓	หมู่ ๑๔ บ้านอุบลพัฒนา
๒.	กลุ่มทำดอกไม้จันทร์		✓	หมู่ ๑๙ บ้านวังศิลา
๓.	กลุ่มทำไม้กวาดดอกหญ้า		✓	ชมรมผู้สูงอายุ ตำบลวัง หมี
๔.	กลุ่มทำพรมเช็ดเท้า		✓	ชมรมผู้สูงอายุ ตำบลวัง หมี
๕.	กลุ่มจักสาน		✓	ชมรมผู้สูงอายุ ตำบลวัง หมี

**ฐานข้อมูลทะเบียนศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี
ปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่ตำบลวังหมี่**

๓. ด้านการแพทย์แผนไทย

ลำดับ ที่	รายชื่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น	ประเภท		พื้นที่
		ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี	ปราชญ์ ชาวบ้าน/ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น	
๑.	สวนสมุนไพรภูมิปัญญาชาวบ้าน		✓	นายสำเนา จันทวาส หมู่ ๒ บ้านท่าวังไทร
๒.	ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร ชีววิถี		✓	นายวิเชียร สุวรรณพันธ์ หมู่ ๑๖ บ้านคลองปลากั้ง
๓.	สมุนไพรแปะมือ แซ่เท้า		✓	ชมรมผู้สูงอายุ ตำบลวังหมี่
๔.	นวดด้วยน้ำมันจากสมุนไพร		✓	ชมรมผู้สูงอายุ ตำบลวังหมี่

ฐานข้อมูลทะเบียนศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี
 ประชาชนชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่ตำบลวังหมี่

๔. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ลำดับ ที่	รายชื่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ประชาชนชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น	ประเภท		พื้นที่
		ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี	ประเพณี ชาวบ้าน/ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น	
๑.	หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี	√		หมู่ ๑๒ บ้านสันกำแพง
๒.	ศูนย์การเรียนรู้หมวดบำรุงทาง หลวงชนบทวังน้ำเขียว	√		หมู่ ๑๒ บ้านสันกำแพง
๓.	ศูนย์การเรียนรู้อ่างเก็บน้ำบ้านสัน กำแพง	√		หมู่ ๑๒ บ้านสันกำแพง
๔.	ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชน กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์	√		ตำบลวังหมี่
๕	น้ำตกผาแก้ว			หมู่ ๔ บ้านยุบอีปุ่น

ฐานข้อมูลทะเบียนศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี
 ประชาชนชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่ตำบลวังหมี่

๕. ด้านศิลปกรรม

ลำดับ ที่	รายชื่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ประชาชนชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น	ประเภท		พื้นที่
		ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี	ประเพณี ชาวบ้าน/ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น	
๑.	ประเพณีงานบวช	√		
๒.	ปฏิบัติธรรม สวดมนต์เย็น	√		
๓.	ประเพณีทำบุญกลางบ้าน (ศาลตาปู่)	√		
๔.	ประเพณีงานมงคลสมรส	√		
๕	ประเพณีลอยกระทง	√		
๖.	ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ	√		
๗.	ประเพณีตักบาตรเช้า	√		
๘.	สร่งน้ำพระ	√		

ฐานข้อมูลทะเบียนศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี
 ประชาชนชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่ตำบลวังหมี่

๖. ด้านอื่น ๆ สาขาจัดการ

ลำดับ ที่	รายชื่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ประชาชนชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น	ประเภท		พื้นที่
		ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี	ประเพณี ชาวบ้าน/ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น	
๑.	ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนเพื่อ การพัฒนาที่ยั่งยืน		√	โรงเรียนวังหมี่พิทยาคม
๒	ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนเพื่อ การพัฒนาที่ยั่งยืน		√	โรงเรียนบ้านบุเจ้าคุณ
๓.	ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนเพื่อ การพัฒนาที่ยั่งยืน		√	โรงเรียนบ้านคลองใบพัด

